

leest J. Colens, de sekretaris van het genootschap, een uitvoerig antwoord voor op enkele vragen die door het stadsbestuur nopens beschadigingen aan het bewuste beeld gesteld waren.

Door dit verslag van Colens weten we dat van het beeld maar hals, hoofd en hoed bewaard waren gebleven; de hoed, die wegens de opstelling van het beeld in openlucht met een laagje lood bedekt was, was van in 't begin voorzien, zoals blijkt uit de platte beëindiging van het hoofd. Daar het beeld in zijn beschadigde toestand niet kon opgesteld worden, besloot men het in 1882 bij te werken. Daartoe deed men beroep op de beeldhouwer E. Derre, die de borst en de schouders maakte (5), en op de kunst schilder Leegenhoeck die het geheel beschilderde (6). Dat beeldhouwer Pickery toen de hoed zou gemaakt hebben, blijkt een legende te zijn.

In 1895 had conservator Naert het beeld gefotografeerd; tijdens het verplaatsen ervan kwam het hoofd los van de romp zodat de h. Noë een restauratie diende uit te voeren. Dit ongeluk was dus niet gebeurd tijdens het afgieten van het beeld, zoals men geïnsinueerd had; ten andere, aan niemand had men ooit toelating gegeven, een afgietsel van het borstbeeld te nemen.

L. DEVLIEGHER

DE GEESTELIJKHEID VAN DUDZELE IN DE XVIe EEUW

Op het Rijksarchief te Brugge worden enkele kerk- en één disrekening van Dudzele bewaard, die dagtekenen van vóór het Calvinistisch bewind in het Brugse Vrije (1). Dit bewind duurde van 1578 tot 1584. Deze rekeningen geven de kerkelijke toestand van de parochie weer vóór de toepassing alhier van de dekreten van het Concilie van Trente (1545-1563), dat grote veranderingen bracht in de kerkelijke inrichting.

5. Rekening van Derre (22.10.1882) : „De buste van Philippe-le-Beau vernieuwd fr. 35”.

6. Rekening van Leegenhoeck (26. 2-3. 3. 1883) : „Herstellen van het borstbeeld van Philippus den Schonen fr. 14.19.”

1) Rijksarchief te Brugge. Brugse Vrije, reg. nr 11993 (kerkrekeningen van Dudzele uit de XVIe eeuw) en nr 11994 (Disrekening van 1570).

Het eerste dat ons opvalt is het groot aantal geestelijken die aan de parochiekerk aldaar gehecht waren. In 1640 telde Dudzele een 700 communicanten, dus een 1000 zielen. Misschien zijn er in de vorige eeuw wat minder geweest (2).

Voor de zielzorg van deze parochianen waren tot 1580 twee pastoors voorzien. Voor de kerkelijke diensten werden zij bijgestaan door twee andere priesters : de koster en de orgelist.

Maar Dudzele bezat talrijke kerkelijke stichtingen waarvoor een groot getal kerkelijke diensten, vooral missen, moesten gecelebreerd worden. Daarvoor waren vier kapelanen voorzien, waarbij soms nog één of twee hulpkapelanen kwamen. Onder deze stichtingen vinden wij ook de kapelanijs van het kasteel van Dudzele, die toen reeds gevoegd was bij de parochiekerk.

In de oudst bewaarde kerkrekening, lopende over het jaar november 1522 tot november 1523, vinden wij tien priesters vermeld : twee parochiepapen : Lenaart Loufhoghe en Jan Koucke, zes kapelanen : Gillis Arys, Aernout Weyts, Antheunis Lotins, Aernout Batel, Antheunis Dancaert, Gillis Eluwyt en de koster, waarbij nog de orgelist moet gevoegd worden (3).

Hetzelfde aantal geestelijken wordt vermeld in de kerkrekening van november 1527 tot 1528 : de pastoors Loufhoghe († febr. 1528) en Koucke, de kapelanen Lotins, Danckaert, Jacob Gwysy, Michiel Valckaert, Fransoys Gholle, Gillis van der Beke en de koster Johannes Arys (4).

In de rekening van Pasen 1569 tot Pasen 1570 worden op H. Sacramentsdag zes priesters en de koster, alsook de orgelist vermeld, samen acht priesters (5). En in de rekening over het jaar Pasen 1573- Pasen 1574 worden op H. Sacramentsdag negen priesters vermeld, dus één meer (6).

2) Rijksarchief te Brugge. Kerkelijk Archief. Nieuw nr 397, f° 49.

3) Vrije reg. nr 11993, anno 1523, f° vij.

4) Idem, anno 1528, f° viij.

5) Idem, anno 1570, f° xi.

6) Idem, anno 1574, f° xiiij.

De rekening van het volgende jaar loopt van oogst 1574 tot oogst 1575. Hier hebben wij opnieuw de namen van de priesters: Jan Stoeman en Anthuenis Chatelet, pastoors, Pantalyoen du Boys, Thomas Algoet, Fransoys Allaert, Pieter Brakele en Jan March, koster (7). En in de rekening van oogst 1577 tot oogst 1578 worden vermeld: Stoeman en Chatelet, pastoors, du Boys, Robert Testaerts, Brakele, Jan Langneau, en Samuel van Repinghe, met daarbij nog de koster (8).

Wat opvalt in deze laatste twee rekeningen is het feit dat er bij de priesters een onderscheid gemaakt wordt tussen de „veri” en de „mercenarii”. De veri of echte geestelijken waren de priesters die vast aangesteld waren voor hun kapelanij en die deze ook werkelijk bedienden, terwijl de „mercenarii” of huurlingen de vast aangestelde maar afwezige titularis van een kapelanij vervingen tegen een door deze laatste vastgestelde vergoeding, die altijd veel kleiner was dan de inkomsten van de kapelanij, die door de titularis opgestreken werden. De huurling had geen rechten. Zonder vooropzeg mocht hij uit zijn bediening ontslagen worden, terwijl de „verus” voor het leven was aangesteld (9).

In 1574-1575 waren er te Dudzele twee huurlingen onder de kapelanen, namelijk Brakele en March, en in 1577-1578 drie: Brakele, Langneau en van Repinghe. March wordt in 1574 als volgt vermeld: „Jan March, prebytere ende orgelaere”, in deze hoedanigheid was hij opgevolgd aan Jacob Zuerincq „presbytere ende orgelaere” (10).

De afwezige titularisen van de kapelanijen worden niet vermeld in de rekeningen, maar in het verslag over de kerkelijke „visitatio” van de kerk van Dudzele door deken Jennyn in 1640 opgesteld, lezen wij dat de kapelanij van Sint Lenaart behoorde aan Joannes Malapret, vroeger pastoor te Mesen; deze van O. L. Vrouw aan Robert Avallaert, kanunnik van Ariën, wonende te Brussel bij graaf de Tour et Tassis (11).

7) Idem, anno 1575, f° xviii.

8) Idem, anno 1578, f° xvij.

9) J. Laenen, *Introduction à l'Histoire paroissiale du Diocèse de Malines*, Brussel, 1924, p. 388.

10) Vrije, reg. nr 11993, anno 1574, f° xi.

11) Kerkelijk Archief. Nieuw nr 397, f° 46 v°.

De omliggende parochiën telden veel min geestelijken. Rond 1470 had Damme slechts twee pastoors en één kapelaan, evenals in 1561 (12). In 1570 telden Lissewege drie pastoors en één kapelaan, Ramskapelle en Koolkerke ieder één pastoor en één kapelaan (13). In 1562 had Aartrijke één pastoor en in 1577 had Maldegem twee pastoors en één kapelaan (14).

Het uitzonderlijk groot aantal kapelanen te Dudzele kwam voort van het groot aantal fundaties in deze kerk.

Een van de bijzonderste fundaties was gesticht door Jonkvrouw Loyse van Gistel, dochter van Jan van Gistel, heer van Dudzele, waarvoor twee maal per dag de zeven getijden ter ere van de Zeven Weedommen van Maria moesten gezongen worden in de kerk van Dudzele, met de zang „Stabat Mater”. Dit moest geschieden 's morgens na de hoogmis en 's namiddags na de vespers. Ieder maal moesten de priesters knielen in de stallen. Daarna moesten zij zich in processie begeven naar het hoogkoor, boven het graf van Jacob van Gistel en van zijn vrouw, waar allen samen moesten bidden „Misere-re, De Profundis mette versekens ende collecten daertoe dienende” en dit voor de zielerust van Jacob en zijn vrouw „ende alle gheloovighe zielen”.

Iedere vrijdag, na het lof ter ere van O. L. Vrouw, moest een lof gezongen worden ter ere van het H. Kruis. En tweemaal per jaar, op 25 maart en 15 augustus,

12) *Bierkorf*, 1959, p. 353. In 1639 telde Damme slechts 180 communicanten, en had slechts één geestelijke. Maar wij zien dat de kerk, die volgens E. de Moreau S.J., *Histoire de l'Eglise en Belgique*, T. V. Brussel, 1952, p. 319 vroeger elf kapelanen telde, in 1561 slechts twee pastoors en één kapelaan had (Vrije, reg. nr 11939, anno 1561, f° 23). Maar in de dekenale visitatie van 1639 worden nog tien kapelanijen vermeld, waarvan al de titularissen buiten Damme verbleven: twee kanunniken van St.-Donaas te Brugge, één kanunnik van O. L. Vrouw te Brugge, de pastoor van de Potterie en een priester van Sint-Gillis te Brugge, alsook een Brugse klerk die zelfs geen priester was, daarnevens nog een kanunnik van Cassel; een kanunnik van Mesen, de pastoor van Escaudaing bij Saint-Amand-les-Eaux, een pastoor van Wervik en een priester van Diksmuide. (Kerkelijk Archief. Nieuw nr 397, f° 5-8).

13) Vrije, reg. nr 11993, anno 1570, f° xij. In 1640 telde Lisseweghe 600 communicanten en Ramskapelle 130 (Kerkelijk Archief. Nieuw nr 397, f° 55 v° en 43 v°).

14) Vrije, reg. nrs 11562 en 12748.

moesten aan de armen dertien provenen gedeeld worden, ieder van 2 sch. par. tarwebrood en 12 den. in geld (15).

Deze fundatie was bezet op de dis, die daarvoor 40 lib. 10 sch. par. jaarlijks inkomen had, voortkomende van een rente.

In november 1529 waren de inkomsten van de fundatie verhoogd geweest om de devaluatie van het geld te vergoeden, dank zij een toegevoegde fundatie van Cornelis en Pieter Urbaens, die ontvangers geweest waren van de heren van Dudzele. Vanaf 1 september 1573 gold een nieuwe regeling voor de betaling: Ieder mercenarius, 't zij pastoor of kapelaan, ontving vroeger slechts een enkele distributie per dag, maar vanaf 1 september 1573 kregen zij, evenals de veri, een dubbele distributie, namelijk 4 sch. par. daags, terwijl de koster slechts 2 sch. per dag ontving, dus een enkele distributie. Voor de hoogmis die dagelijks gecelebreerd werd op de kosten van de fundatie, werd 6 sch. par. betaald aan de celebrant, zonder dat er enig onderscheid gemaakt wordt tussen veri en mercenarii (16).

Voor het jaargetijde van Lenaart Urbaens en zijn vrouw moest ieder vrijdag een mis gecelebreerd worden aan het altaar van St. Jacob, alsook drie jaardiensten op de maandag, dinsdag en woensdag na de ommegangdag. Daarenboven moesten ieder zondag in het lof de schoolkinderen een liedje zingen ter ere van O. L. Vrouw. De schoolmeester, die de liedjes aanleerde, werd daarvoor betaald. Dezelfde fundatie voorzag nog dat de diaken en onderdiaken in de hoogmis het evangelie zouden zingen van op het dokzaal op de volgende feestdagen: eerste en tweede Paasdag, H. Drievuldigheidszondag, H. Sacramentsdag, Sint-Pietersbanden (1 augustus), Ommegangsdag, de Kruisdagen, Allerheiligen, Sint-Lenaartsdag (6 november), eerste en tweede Kerstdag, Nieuwjaarsdag, Drie Koningen en al de O. L. Vrouwdagen van het jaar.

15) Vrije, reg. nr 11994, f° 18. Zie ook: A. Mahieu, *De fondatie van „Joncvrou Loyse van Ghistelles” te Dudzele*, in *Biekorf*, 1954, p. 240-241.

16) *Ibidem*, f° 18.

Daarbij kwamen nog ieder jaar vijftien missen ter ere van de Zoete Naam van Jezus, gecelebreerd voor de zielelafenis van de vrouw van Lenaart Urbaens, alsook ieder donderdag een mis met gebed op het graf. Op het feest van de Zoete Naam van Jezus werd aan de armen een uitdeling gedaan van twintig provenen, ieder van twee broden : een wit- en een tarwebrood (17).

Een andere fundatie was gesticht door de gebroeders Pieter en Cornelis Urbaens en hun echtgenoten. Zij telde wekelijks vier missen vóór het Sint-Jacobsaltaar, gevolgd door een gebed op het graf. Voor Cornelis en zijn vrouw werd een jaardienst gecelebreerd op de donderdag na de ommegang, met vigilie en drie lessen. Voor de armen waren twaalf provenen voorzien van twee broden. De volgende dag was er een jaardienst voor Pieter en zijn vrouw. Hier waren twintig provenen van twee broden voorzien.

Er bestonden nog talrijke kleine fundaties (18).

Volgens het verslag van het dekenaal bezoek van 1640 bestonden er in de kerk van Dudzele acht kapelanijen of beneficiën : 1° van de Gelovige Zielen, 2° van St.-Lenaart, 3° van O. L. Vrouw, 4° van St.-Antonius, 5° van het H. Kruis en O. L. Vrouw, deze kapelanij was afkomstig uit het kasteel van Dudzele, 6° van St.-Pieter buiten het koor, 7° van de HH. Joris en Eutropius, 8° van de familie Urbaens, ook genaamd van Louise van Gistel. Een negende kapelanij was opgenomen in het Seminarie te Brugge (19).

Veel van deze fundaties waren bezet op de armendis, waarvan meer dan een vierde van de inkomsten besteed werd om kerkelijke diensten te doen celebreren, namelijk 310 lib. par. op 1152 lib. par. (20).

J. DE SMET

17) Ibidem, f° 25v°-28.

18) Ibidem, f° 28v°-30.

19) Kerkelijk Archief, Nieuw nr 397, f° 48.

20) Vrije reg. nr 11994, f° 25v°-33v°.